

UNELE PROBLEME PRIVIND APLICAREA ȘI EXECUTAREA PEDEPSEI PENALE SUB FORMĂ DE MUNCĂ NEREMUNERATĂ ÎN FOLOSUL COMUNITĂȚII

Daniel MARTIN, Alexandru CARAPUNARLÎ

Catedra Drept Penal și Criminologie

L'article porte sur la peine du travail dans l'intérêt de la communauté qui est à présent la plus efficace parmi celles qui ne concernent pas la privation de liberté. Dans le Code pénal de la Moldavie, c'est l'art. 67 qui la prévoit. Cette peine est importante du fait que le délinquant reste dans sa communauté et il répare à la fois le mal produit. En même temps, la peine du travail d'intérêt de la communauté assure la réintégration du délinquant dans la société.

Dans notre législation pénale il y a encore beaucoup de problèmes à solutionner, pour que le travail d'intérêt de la communauté devienne la peine la plus importante comme alternative à la détention.

En analysant les dispositions de l'art.67 du Code pénal, on a repéré certains problèmes visés:

- l'absence de l'accord du condamné;
- l'existence d'une très large catégorie de personnes par rapport à qui cette peine ne peut pas être appliquée;
- des attributions très abstraites pour le tribunal qui fixe cette peine.

Il y a aussi beaucoup d'incohérences dans la législation de l'exécution du travail d'intérêt de la communauté. Notre but consiste à formuler des propositions législatives assurant l'implémentation de cette peine dans notre pays.

La etapa actuală, munca neremunerată în folosul comunității în calitate de pedeapsă penală tinde să devină drept cea mai eficientă alternativă privațiunii de libertate. Pentru Republica Moldova această pedeapsă este una nouă și, ca rezultat al inexistenței unei practici bogate în domeniu, apar anumite probleme la aplicarea și executarea ei.

Conform prevederilor art.67 din Codul penal al Republicii Moldova, pedeapsa în cauză se stabilește exclusiv de instanța de judecată. Totuși, legiuitorul statului nostru a comis o eroare, care constă în ideea că formulează împuterniciri mult prea reduse pentru instanțele judecătorești. De exemplu, Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.8 din 4 iulie 2005 specifică ideea că o instanță de judecată doar stabilește pedeapsa penală sub forma muncii neremunerate în folosul comunității, indicând și mărimea ei [1].

Observăm că din competența autorității judecătorești sunt exceptate stabilirea următoarelor momente:

- a) obiectul cu destinație socială;
- b) categoria muncii prestate;
- c) perioada de timp în interiorul căreia va fi prestată această pedeapsă, care nu poate să depășească 18 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești.

Practica altor state mult mai bogată în acest sens demonstrează că aceste momente trebuie să fie stabilite de o instanță de judecată pentru a se asigura o mai bună individualizare a pedepsei, o transparență în executarea ei.

De pildă, Codul penal al Olandei dispune că termenul final de executare a muncilor publice (echivalentul muncii neremunerate în folosul comunității), precum și caracterul muncii sunt determinate de instanța de judecată [2]. O variantă originală în acest sens o propune și Codul penal al statului Israel care prevede că nemijlocit caracterul muncii se indică într-un act emis de instanța de judecată, numit *ordin de muncă*. În același timp, legea penală nu reglementează numărul concret de ore și durata zilnică de prestare a lor, ele fiind determinate, de la caz la caz, în procesul de individualizare a pedepsei penale [3].

Cu titlu de *lege ferenda*, luând în considerație experiența acestor țări în domeniul respectiv, am propune legiuitorului modificarea conținutului art.67 din Codul penal, prin oferirea atribuțiilor de mai sus anume instanțelor de judecată.

Potrivit legii penale autohtone, munca condamnatului se determină de autoritățile administrației publice locale. Menționăm că și sub acest aspect există o coliziune a normelor juridice. Astfel, dacă vom contrapune dispozițiile art.67 alin.(1) din Codul penal cu pct.5 din Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității din 31 decembrie 2003 vom remarca că în ultimul act normativ munca dată se determină de comun acord de autoritățile administrației publice locale

și serviciul de executare [4]. Evidențiem că suntem în prezența unui conflict de competență între două autorități: pe de o parte, legea penală oferă atribuția în cauză autorităților administrației publice locale, iar, pe de altă parte, hotărârea de guvern divizează împuternicirea dată cu serviciul de executare. În fond, s-ar părea că nu este o discordanță evidentă, dar, din punct de vedere juridic, se impune existența unei armonizări a legislației de specialitate. Făcând trimiteri la alte legi penale, enunțăm următoarele: Codul penal al Republicii Belarus în art.49 expres prevede că munca neremunerată se determină de serviciile de executare a pedepselor penale [5]. Codul penal al Lituaniei în art.46 dispune că determinarea muncilor publice se face prin combinarea uneia din modalitățile ce urmează: fie de autoritățile administrației publice locale (administrația conducătorului regiunii), fie de serviciul de executare sau de comun acord între acestea [6].

În final, pornind de la necesitatea existenței unei armonizări a legislației, propunem ca alin.(1) art.67 din Codul penal să fie reformulat în sensul ca obiectul cu destinație socială unde se va executa munca neremunerată să fie identificat de instanța de judecată, care a priori îl va alege din lista obiectelor cu destinație social-utilă, prezentată de autoritățile administrației publice locale. Prin soluția dată, autoritățile administrației publice locale vor determina o listă a unor astfel de obiecte, evident cu concursul conducerii din cadrul ultimelor.

O altă problemă care nici pe de parte nu este soluționată de legiuitor constă în solicitarea consimțământului persoanei la aplicarea și executarea pedepsei. Din prevederile art.67 al Codului penal obligativitatea existenței acordului persoanei nu rezultă. Lacuna respectivă este parțial suplinită de hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.8, care în pct.5 indică ideea conform căreia munca neremunerată în folosul comunității se aplică doar cu acordul inculpatului spre deosebire de pedepsele închisorii sau amenzii, care pot fi aplicate coercitiv indiferent de voința făptuitorului [7]. Totuși, din punctul de vedere al procedurii penale, o hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție are un caracter de recomandare, nu și unul de obligativitate pentru instanțele judecătorești ierarhic inferioare.

În pct.16 din Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității se statuează că în ziua pronunțării sentinței sau deciziei instanța de judecată solicită de la condamnat un angajament în scris, prin care acesta se obligă să se prezinte la serviciul de executare de la locul de trai, în termen de 5 zile din momentul rămânerii definitive a sentinței (deciziei).

Putem interpreta acest angajament scris ca o modalitate de exprimare a consimțământului persoanei la aplicarea și executarea pedepsei date, dar remarcăm că textul legal citat anterior este ambiguu și, prin efect, neclar din motivele ce urmează:

- a) nu se specifică când se ia acest angajament – înainte de pronunțarea sentinței (deciziei) sau după, deoarece se utilizează doar sintagma „în ziua pronunțării sentinței sau deciziei”;
- b) se folosește termenul „condamnat”, ceea ce ne face să înclinăm spre poziția în corespundere cu care angajamentul dat se ia după pronunțarea hotărârii judecătorești în apel;
- c) la data pronunțării sentinței persoana nu are încă statut de condamnat, fiindcă art.65 din Codul de procedură penală îi păstrează încă calitatea de inculpat. Mai mult, luarea angajamentului de la inculpat la această etapă creează, într-un fel sau altul, impresia că se limitează eventualitatea exercitării căii de atac a apelului sau recursului din partea inculpatului.

Concluzionăm că în ceea ce privește obținerea acordului persoanei la aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității legislația Republicii Moldova, ca și cea a altor state (de exemplu, a Rusiei) este încă evazivă.

În literatura de specialitate s-a afirmat că aceste prevederi nu sunt contrare actelor internaționale care protejează drepturile omului [8].

Adepții unei astfel de viziuni invocă dispozițiile art.4 alin.(3) lit. „a” din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, potrivit cărora nu constituie muncă forțată sau obligatorie orice muncă impusă în mod normal unui deținut sau persoanei care se află în libertate condiționată [9].

Considerăm acest punct de vedere greșit, justificându-ne opinia pe următoarele argumente:

- a) Conform pct.5 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, din 26 mai 2006, prin termenul „deținut” se are în vedere persoana privată de libertate în condițiile legii, care se deține în penitenciare, indiferent de statutul acesteia – condamnat sau prevenit [10]. Enunțăm că noțiunea în cauză neagă integral afirmațiile autorilor de mai sus.

- b) În lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, nu se cere acordul persoanei doar atunci când munca neremunerată în folosul comunității este o obligație din termenul de probă din cadrul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. Sub acest aspect, Codul penal al Republicii Moldova, prin intermediul art.62, după modificările recente se conformează jurisprudenței acestei instanțe internaționale.

În viziunea noastră, problema dată poate fi soluționată apelând la una din două posibilități, care ar putea fi reglementate atât de Codul penal, cât și de Codul de procedură penală:

1. Înainte de retragerea judecătorului unic sau a completului de judecată în camera de deliberare, de la inculpat se cere consimțământul lui scris în vederea eventualei aplicări a pedepsei sub formă de muncă nerecuperată în folosul comunității, dacă articolul corespunzător de care este învinuit permite aceasta. După retragerea în camera de deliberare, dacă judecătorul sau completul de judecată ajung la concluzia că inculpatului i se poate aplica o astfel de pedeapsă, aceasta se stabilește în sentința ori decizia de condamnare, după care în mod public se pronunță în sala de judecată.

Nu credem că prin acest mod se încalcă prezumția nevinovăției, aceasta din simplul fapt că atât legea, cât și autoritatea judecătorească îl consideră pe inculpat încă nevinovat. În plus, numirea pedepsei date rămâne a fi la etapa dată o posibilitate, nu și o certitudine.

2. Un alt mod constă în faptul că, după deliberare, dacă instanța îl găsește vinovat pe inculpat de săvârșirea infracțiunii de care este învinuit și dacă este posibilă numirea muncii neremunerate în folosul comunității, în sala de judecată întâi se pronunță hotărârea de condamnare, fără stabilirea pedepsei. După aceasta, judecătorul sau președintele completului de judecată îi explică inculpatului posibilitatea aplicării muncii neremunerate în folosul comunității. Dacă acesta este de acord, atunci instanța se va retrage din nou în camera de deliberare pentru a fixa limitele ei temporare. Ulterior, se va da citirii dispozitivul hotărârii, stabilindu-i astfel pedeapsa.

Legile penale ale altor state soluționează problema dată în mod diferit: Codul penal al Norvegiei din 1902 indică direct că muncile publice pot fi aplicate doar cu consimțământul condamnatului [11]. Într-o manieră asemănătoare tratează acest aspect și Codul penal al Georgiei, care în art.44 prevede acordul condamnatului [12].

Codul penal al Olandei se caracterizează printr-o construcție originală a acestei cerințe: muncile publice pot fi aplicate de o instanță de judecată doar la cererea acuzatului. Mai mult ca atât, tot el va indica în cererea sa și caracterul muncii pe care dorește să o presteze.

Nu putem fi de acord nici cu faptul că cel condamnat nu poate să presteze munca nerecuperată în folosul comunității mai mult de 4 ore pe zi. Susținem poziția unor doctrinari care afirmă că durata zilnică de executare a acestei pedepse cu acordul condamnatului ar putea constitui și 8 ore pe zi [13]. Realitățile socioeconomice denotă că un număr tot mai mare de indivizi din Republica Moldova nu au un loc de muncă stabil. Unii din ei săvârșesc infracțiuni pentru care legea penală permite aplicarea muncii nerecuperate în folosul comunității. Fiind condamnați la această pedeapsă penală, ei ar fi de acord cu prestarea muncii, inclusiv pe o durată mai mare de 4 ore pe zi, însă legislația statului nostru nu permite acest lucru.

Există și unele categorii de persoane pentru care condamnarea, de exemplu, la 100 de ore de muncă nerecuperată în folosul comunității este o povară destul de mare și, în virtutea specificului activității, mediului lor de viață (de exemplu, cei ce au o mobilitate sporită de deplasare pe teritoriul țării sau în afara ei, minorii în timpul vacanțelor etc.), ei doresc executarea acestor ore într-un interval de timp cât mai scurt. Pe cale de consecință, acești condamnați în mod normal ar putea munci, dacă solicită, și 8 ore pe zi. În argumentarea acestei idei admitem că una dintre caracteristicile pedepsei penale este constrângerea exercitată asupra condamnatului. Credem că această trăsătură intrinsecă a pedepsei se va manifesta și în cazul în care pedeapsa dată se va executa într-o perioadă scurtă de timp, pentru că importă nu procesul muncii, ci rezultatul ei. În fond, toți oamenii se diferențiază după psihotip care îi determină să perceapă în mod diferit efectele unei pedepse de acest gen: unii din ei vor înțelege că prin fapta comisă au pricinuit un rău, iar alții, chiar și ispășind câte 2 ore de muncă nerecuperată în folosul comunității, nu vor sesiza acest moment.

Un alt argument întru consolidarea acestei opinii constă și în faptul că legislația muncii stabilește durata zilnică normală a timpului de muncă – 8 ore pe zi [14].

Considerăm că perioada de 18 luni pentru prestarea muncii nerecuperate în folosul comunității este una prea mare. Unii savanți propun ca acest interval de timp să fie coborât la 12 luni [15].

Pentru justificarea ideii respective invocăm următoarele argumente:

- a) justiția penală se caracterizează prin operativitate și promptitudine;
- b) executarea muncii nerecuperate în folosul comunității timp de 18 luni scade eficiența pedepsei date;
- c) condamnatul trebuie să simtă o retribuție pentru răul făcut prin comiterea infracțiunii și, ca urmare, trebuie se execute pedeapsa în termeni mai rapizi. În unele țări, în care de la început a fost consfințită această perioadă, actualmente termenul dat a fost redus la 12 luni. De exemplu, în Franța, una din primele țări care a prevăzut în legislația sa o astfel de pedeapsă, începând cu 31 decembrie 2006 acest termen constituie 12 luni.

De lege ferenda, în opinia noastră ar fi mult mai util ca legiuitorul să reducă termenul de 18 luni la cel de 12 luni.

La analiza cercului de persoane care sunt exceptate de la aplicarea și/sau executarea muncii neremunerate în folosul comunității afirmăm că neîntemeiat pentru acestea se reduce o modalitate a alternativelor privațiunii de libertate. Astfel, făcând o scurtă caracteristică a persoanelor în cauză, evidențiem unele carențe ale legislației penale:

a) Medicina recunoaște că posibilitatea de a munci a invalizilor de gradele I și II se reduce în mod drastic. În același timp, sunt cazuri când unii din ei activează în câmpul muncii și au o reușită impunătoare. În acest sens, interdicția de la art.67 alin.(4) din Codul penal pare a fi inoportună. În plus, ținând cont de nivelul de viață din Republica Moldova, considerăm că nu toți din ei ar avea suficiente mijloace bănești pentru a achita o amendă, ca o alternativă privațiunii de libertate.

b) Referindu-ne la femeile gravide și la cele care au copii în vârstă de până la 8 ani, evocăm aceleași argumente relatate mai sus. Este adevărat că în privința lor ar trebui luate măsuri de precauție mai mari și oferite garanții suplimentare. Și totuși, ele nu ar trebui să fie private de o alternativă detențiunii. Considerăm că executarea unei astfel de pedepse ar fi mai eficientă din punct de vedere criminologic decât de a beneficia de instituția liberării de pedeapsa penală sub formă de amânare a executării pedepsei pentru acestea – art.96 din Codul penal.

c) Același lucru este valabil și pentru persoanele care au atins vârsta de pensionare, adică vârsta care, în conformitate cu prevederile Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat din 14 octombrie 1998, dă dreptul anume la pensia pentru limită de vârstă [16].

Pentru toate aceste categorii propunem *de lege ferenda* ca legiuitorul să schimbe construcția juridică a acestei norme, în sensul înlocuirii imperativității cu dispozitivitatea ei. Legea penală ar trebui să prevadă dorința acestor persoane de a li se aplica pedeapsa dată și de a o executa.

Dacă punem în discuție și categoria de militari, atunci accentuăm necesitatea modificării legii penale astfel ca, în rezultat, sub această interdicție să cadă doar militarii cu serviciul militar în termen, și nu toți militarii, care, oricum, au posibilitatea de a executa pedeapsa în cauză.

În Republica Moldova minorii cu vârsta între 16 și 18 ani nu beneficiază de un careva tratament diferențiat în coraport cu persoanele majore. Deși s-au scris lucrări care pun accent pe executarea muncii neremunerate în folosul comunității pentru minori [17], totuși, legea penală nu le stabilește o durată diferențiată de timp. Considerăm că ar fi oportun ca pentru ei limitele temporare să fie reduse la jumătate, adică între 30 și 120 de ore. Cu această ocazie evidențiem că în Franța minorii cu vârsta între 16-18 ani dispun de un tratament diferențiat în raport cu maturii, executând munca neremunerată între 20 și 120 de ore.

În susținerea acestei opinii invocăm și faptul că art.70 din Codul penal prevede că la stabilirea pedepsei închisorii termenul ei se stabilește din maximumul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, redus la jumătate. Prin extensiune considerăm că nu ar exista nici un pericol dacă o astfel de modalitate s-ar aplica minorilor la stabilirea muncii neremunerate în folosul comunității.

Sub aspectul executării pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității invocăm anumite probleme legate de insuficiența resurselor de personal. De pildă, în subdiviziunile teritoriale ale Departamentului de Executare, împuternicite cu executarea unei pedepse neprivative de libertate, activează 53 de colaboratori [18].

Analizând dările de seamă pe anul 2006 ale acestei instituții subordonate Ministerului Justiției, putem face un simplu calcul: unui colaborator al oficiilor de executare îi revine supravegherea în medie a peste 60 de persoane condamnate la muncă neremunerată. Evident, în asemenea circumstanțe scade eficiența controlului efectuat de aceștia asupra categoriei respective de condamnați.

Una dintre problemele nesoluționate până în prezent constă în interpretarea expresiei „obiect cu destinație socială”. În hotărârea de guvern nr.1643 din 31 decembrie 2003 este indicat că pedeapsa dată se execută la obiecte cu destinație socială, indiferent de forma organizatorico-juridică a acestora. Observăm că tipul de proprietate nu joacă nici un rol. Considerăm că pedeapsa în cauză trebuie să fie prestată la obiective sociale, indiferent de tipul de proprietate, cu condiția că de rezultatele muncii să profite întreaga comunitate, și nu una sau două persoane. Mai mult ca atât, trebuie exclusă prestarea unei munci care în realitate se dovedește a fi în interes personal.

În legislațiile altor țări, precum cea franceză, se specifică că executarea pedepsei pe care o abordăm se face în cadrul persoanelor juridice de drept public sau într-o organizație abilitată cu dreptul de a utiliza această muncă [19].

Propunem ca guvernul Republicii Moldova, pornind de la experiența franceză, să concretizeze cel puțin obiectivele care ar cădea sub incidența noțiunii de „obiect cu destinație socială”. Considerăm că prin această sintagmă se are în vedere diferite instituții sau organizații de protecție a sănătății populației, întreprinderi de stat sau municipale, alte organizații care sunt de un real folos pentru societate.

Potrivit uneia dintre recente abordări, pe care dorim să o prezentăm, s-a constatat inexistența uniformizării legislației de executare a acestei pedepse penale. De exemplu, art.191 alin.(2) din Codul de executare prevede că, în situația în care condamnatul nu execută pedeapsa, sau are o conduită necorespunzătoare în timpul executării ei, ori o prestează în mod defectuos, oficiul de executare înaintează instanței de judecată un demers cu privire la înlocuirea muncii neremunerată în folosul comunității cu închisoarea [20].

În același timp, hotărârea de guvern menționată anterior dispune că pentru aceleași situații se face mai întâi o preîntâmpinare verbală de către colaboratorul serviciului de executare. În cazul încălcării repetate, acestuia i se face o preîntâmpinare repetată scrisă pe care condamnatul trebuie să o semneze pentru ca aceasta să aibă o valoare juridică.

Dacă și în continuare acesta se eschivează cu rea-voință de la executare, serviciul de executare înaintează instanței de judecată o prezentare de înlocuire a pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității cu închisoarea. Prin coroborarea acestor texte legale identificăm următoarele:

a) actul de sesizare a instanței judecătorești într-un caz este numit „demers”, în altul – „prezentare”;

b) hotărârea de guvern prevede o procedură detaliată de stabilire a comportamentului negativ al condamnatului și care este favorabilă ultimului.

În opinia noastră, trebuie să fie aplicat actul normativ care, în primul rând, detaliază anumite instituții juridice, iar, în al doilea rând, oferă o protecție juridică mai bună condamnatului.

Pe de altă parte, nu este exclusă și posibilitatea aplicării actului normativ cu putere juridică superioară – Codul de executare, care reglementează o procedură mult mai simplificată în acest domeniu. Anume pentru a preveni unele interpretări dubioase se impune imperativ uniformizarea legislației de executare a hotărârilor cu caracter penal.

Un ultim demers pe care am dori să-l prezentăm se axează pe îmbunătățirea conceptului „eschivare cu rea-voință”. Propunem necesitatea efectuării unor modificări în conținutul pct.33 din hotărârea de guvern enunțată anterior, care actualmente prevede astfel de cazuri de eschivare cu rea-voință:

✓ Neprezentarea condamnatului, la citarea serviciului de executare de 2 sau mai multe ori timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei;

✓ Încălcarea disciplinei de muncă de 2 sau mai multe ori timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei;

✓ Neprezentarea condamnatului la muncă fără motive întemeiate de 2 sau mai multe ori timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei.

Considerăm că sintagma „timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei” este neclară, ambiguă și, prin efect, pasibilă de interpretări eronate. Legea penală reglementează două termene: unul care calculează numărul de ore al pedepsei, iar altul – perioada de executare a muncii neremunerată în folosul comunității. Considerăm că prin expresia „timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei” în realitate se subînțelege sintagma de „cel mult jumătate din perioada de executare a muncii neremunerată în folosul comunității”.

Prin urmare, dacă, de pildă, persoana a fost condamnată la 120 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității, fiind obligată de serviciul de executare să o presteze timp de 6 luni, atunci pentru sesizarea instanței de judecată de către serviciul de executare cu necesitatea înlocuirii muncii neremunerată cu închisoare este suficientă constatarea faptului că persoana de cel puțin 2 ori a comis una din acțiunile de mai sus, timp de cel mult 3 luni.

Concluzionând cele relatate specificăm că în momentul de față în Republica Moldova pedeapsa penală sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității devine din ce în ce mai eficientă și răspândită. Este indubitabil faptul că legiuitorul statului nostru a preluat-o din practica altor state și, implementând-o în legislația noastră, a ținut cont de realitățile de la noi din țară. Și totuși, această sancțiune necesită un șir de îmbunătățiri atât din punct de vedere penal, cât și execuțional-penal.

În plus, se impune crearea și promovarea unor condiții extrajudiciare pentru ca ea să atingă obiectivele formulate în art.61 din Codul penal.

Referințe:

1. Pct.8 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației naționale și internaționale privind aplicarea pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității și executarea acestei pedepse”, nr.8 din 04.07.2005 // Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. - 2005. - Nr.12. - P.15.
2. Codul penal al Olandei din 01.09.1886. - În: Законодательство зарубежных стран. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
3. Codul penal al statului Israel din 2005. - În: Законодательство зарубежных стран. - Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2005.
4. Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1643 din 31.12.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2004. - Nr.16-18/124.
5. Codul penal al Republicii Belarus din 02.06.1999. - În: Законодательство зарубежных стран. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
6. Codul penal al Republicii Lituania din 26.09.2000. - În: Законодательство зарубежных стран. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
7. Pct.5 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.8 din 04.07.2005.
8. Ghid privind munca neremunerată în folosul comunității, aplicată față de minori / Ulianoschi X., Mîrza V. [ș. a.]. - Chișinău: IRP, 2005, p.7-8; Осадчая Н.Г. Обязательные работы как новый вид наказания в российском уголовном законодательстве. - Ростов-на-Дону, 1999, с.93-94.
9. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 – XIII din 24.07.1997, în vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997.
10. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.583 din 26.05.2006 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2006. - Nr.091/676.
11. Codul penal al Norvegiei din 1902. - În: Законодательство зарубежных стран. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
12. Codul penal al Georgiei din 22.07.1999. - În: Законодательство зарубежных стран. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
13. Осадчая Н.Г. *Op. cit.*, p.89.
14. Codul muncii al Republicii Moldova din 28.03.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2003. - Nr.159-162/646.
15. Куницкий К. Уголовно–исполнительная политика в Республике Молдова и проблемы исполнения в виде неоплачиваемого труда в пользу общества // Закон и Жизнь. - №12. - С.22.
16. Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat, din 14.11.1998 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 1998. - Nr.111-113/683.
17. Ghid privind munca neremunerată în folosul comunității, aplicată față de minori / Ulianoschi X., Mîrza V. [ș. a.]. - Chișinău: IRP, 2005.
18. Informația privind activitatea Direcției de Executare a documentelor penale nonprivative de libertate a Departamentului de Executare pe anul 2006.
19. Martin D. Munca neremunerată în folosul comunității (Studiu juridic comparat) // Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”. Vol.I. - Chișinău: 2001, p.310-314.
20. Codul de Executare al Republicii Moldova din 24.12.2004 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2005. - Nr.34-35/112.

Prezentat la 23.03.2007